

Nostājas dokuments: Likumprojekts „Prostitūcijas ierobežošanas likums”

Apzinoties, ka pastāv dažādas pozīcijas attiecībā uz to, kas prostitūcija ir un kā to būtu nepieciešams regulēt, Centrs MARTA, kas ikdienā strādā ar sievietēm, kas cietušas no vardarbības un seksuālās ekspluatācijas, pauž pieredzē un faktos balstītu nostāju, ka prostitūcija ir cilvēktiesību pārkāpuma un vardarbības pret sievieti forma, kas jānovērš, noņemot jebkāda veida sodus personām, kas iesaistītas prostitūcijā un sodot seksa pirkšanu un prostitūcijā iesaistīto personu izmantošanu. Nav pieļaujams ar likumu palīdzību nostiprināt pārliecību par cilvēku kā objektu, patēriņa preci un cilvēka ķermeni kā patēriņa preci, tāpēc nav pieļaujams veidot likumu, kas atzīst par iespējamu izmantot personu un viņas ķermeni un tā daļas kā nedzīvu objektu jeb preci, kas tiek darīts regulējot prostitūciju (prostitūcijā iesaistītās personas) un atļaujot seksa pirkšanu. Līdz ar to Centrs MARTA, kopā ar citām organizācijām¹, ieņem abolicionistu pozīciju, noņemot visa veida sodāmību no prostitūcijā iesaistītām personām, atzīstot šīs personas par upuriem, un sodot seksa pircējus.

Šajā gadījumā prostitūcija tiek definēta kā “seksuālas darbības par maksu vai cita veida atlīdzību”. Centrs MARTA, runājot par prostitūciju, apzināti nelieto terminus “seksa darbs” vai “seksa pakalpojumi”, jo vārdu “darbs” vai “pakalpojumi” lietojums šai kontekstā normalizē situāciju, kurā lielākoties sievietes un meitenes tiek pakļautas regulārai ekspluatācijai caur vardarbību, vardarbības draudiem vai cita veida ietekmēšanu. Tāpat tiek lietots termins “prostitūcijā iesaistītā persona” vai “prostituēta persona”, nevis “prostitūta”, izceļot faktu, ka personas iesaiste prostitūcijā nedefinē visu personas identitāti un lielākoties ir saistīta ar personas ievainojamās situācijas izmantošanu un izdzīvošanu.

Lai valstiskā vai reģionālā līmenī spētu pieņemt lēmumu par pieeju šīs problēmas risināšanai, ir nepieciešami uzticami statistiski dati; tomēr prostitūcijas kriminālā un slēptā rakstura dēļ uzticamu datu trūkst, taču tiek lēsts, ka globāli prostitūcijā iesaistīti ir 40-42 miljoni cilvēku². Eiropas Savienībā vien ir vismaz 140 000 cilvēku tirdzniecības (turpmāk – CT) seksuālas ekspluatācijas nolūkā upuru³, kas ir apmēram 84% no visiem CT upuriem⁴ un vismaz 1/6 daļa no prostitūcijā iesaistītajām personām Eiropas Savienībā. Šie dati, kaut arī tikai aplēses, atklāj ciešo saikni starp prostitūciju un cilvēku tirdzniecību; līdz ar to, prostitūciju var uzskatīt par cilvēku tirdzniecības formu. Lielākā daļa (globāli virs 85% un Latvijā 93-95%)^{5,6} CT seksuālās ekspluatācijas nolūkos upuru ir sievietes un meitenes, un vairums (ap 75%) no viņām ir vecumā no 13 līdz 25 gadiem, kas nozīmē, ka piedāvātais likumprojekts paredz sodīt lielāko daļu no prostitūcijā iesaistītajām personām. Tiek arī lēsts, ka 70-90% no prostitūcijā iesaistītajām personām tikušas

¹ <http://www.cap-international.org/convening/#map>

² Schulze, Erika, Sandra Isabel Novo Canto, Peter Mason, and Maria Skalin. “Sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality.” europarl.europa.eu, January 2014.

³ EU Civil Society Platform on Trafficking in Human Beings. “5th meeting of the EU Civil Society Platform on Trafficking in Human Beings 21-22 May 2015, Brussels STATEMENT.” n.d.

⁴ Committee on Equality and Non-Discrimination. “Prostitution, trafficking and modern slavery in Europe.” ec.europa.eu, 20 March 2014.

⁵ Mouvement du Nid - France & Psytel. “PROSTCOST: Estimate of the Economic and Social cost of prostitution in France.” May 2015.

⁶ Dina Bite et al. “Recruitment for Human Trafficking and Online Image of Women: Case Studies of Latvia, Estonia and UK.” Baddog, 2014.

iesaistītas vardarbīgi, ar kriminālu grupējumu vai tā dēvēto “loverboy”⁷ starpniecību. Latvijā vērojama tendence, ka tiek izmantotas emocionālas manipulācijas cilvēku iesaistei prostitūcijā un bieži vien personu ievainojamība.

CT, sevišķi seksuālās ekspluatācijas nolūkos, ir otrs ienesīgākais organizētās noziedzības veids pēc narkotiku tirdzniecības, un pēc Eiropas Interpola datiem suteneri vidēji nopelna 110 000 eiro gadā no katras prostitūcijā iesaistītās sievietes. Eiropas Savienības ietvaros prostitūcija gadā ienes apmēram 3 miljardus eiro⁸, savukārt globāli – 186 miljardus⁹. Tomēr tas, ka pašas prostitūcijā iesaistītās personas daudz pelna, ir tikai viens no ar prostitūciju saistītajiem mītiem – Interpol dati atklāj, ka vairumam prostitūcijā iesaistīto nepieder ne dzīvoklis, ne auto, un nav iespēju iekrāt nākotnei¹⁰.

CT ir klajš cilvēktiesību pārkāpums un noziegums pret cilvēka tiesībām uz brīvību un cieņu, tādējādi esot pretrunā ar Eiropas Savienības (ES) Pamattiesību hartu¹¹. CT tiek veikta peļņas nolūkos dažādu mērķu dēļ, tai skaitā piespiedu darba, kriminālu nodarījumu veikšanas un orgānu izņemšanas dēļ. Tomēr lielākā daļa upuru tiek tirgoti seksuālās ekspluatācijas dēļ¹².

Lai arī likumdošana paredz, ka ziņošana par potenciālajiem cilvēku tirdzniecības upuriem, tai skaitā seksuālās ekspluatācijas upuriem, ir obligāta, reālā situācija rāda, ka ziņošana par upuriem no institūciju puses atkarīga no darbinieku spējas vai bieži vien nespējas atpazīt cilvēku tirdzniecības upurus, kā arī no institūciju vēlmes iesaistīties konkrēto situāciju risināšanā. Institūciju darbinieku zināšanu trūkums un nespēja identificēt potenciālos cilvēku tirdzniecības upurus pakļauj upurus turpmākai vardarbībai.

Uz šo problēmu norāda arī iepriekšējā gada laikā aktualizējušies gadījumi, kur aizturētas personas bordeļos vai masāžas klubos, kurus vada “suteneri”, tomēr neviena no bordeļos nodarbinātajām sievietēm nav novirzīta pie pakalpojuma sniedzēja, lai veiktu personas atbilstības novērtēšanu cilvēku tirdzniecības kritērijiem. Praksē tiek novērots, ka persona tiek izmantota ekspluatācijas sākumā veidos, kas ļauj šīs personas identificēt kā cilvēku tirdzniecības upurus. Lēmumu pie pakalpojuma sniedzējiem nenovirzīt sievietes, kuras tikušas nodarbinātas bordeļos, pieņem Valsts policija, kas bieži pauž uzskatu, ka šīs sievietes ir apmierinātas ar saviem darba apstākļiem, jo, citējot Valsts policijas darbinieku: “Viņas pusgadā nopelna naudu dzīvoklim”. Valsts policija arī nesniedz informāciju par to, kāda ir kārtība, kādā tiek noteikts, vai bordeļos sastaptās personas nav cilvēku tirdzniecības upuri.

Piemēram, ilustrācijai viens no gadījumiem, kurā Centra MARTA speciālisti strādāja ar sievieti, kuru viņas dzīvesbiedrs iesaistīja seksuālajā ekspluatācijā, uzskatāmi norāda uz Valsts policijas pārstāvju nespēju atpazīt prostituēto personu kā cilvēktirdzniecības upuri. Sievietes dzīvesbiedrs Centra MARTA klientei sarunāja tikšanos viņu īrētajā dzīvesvietā, lai viņa sniegtu seksuāla rakstura darbības par naudu. Minētā sieviete cieta no dzīvesbiedra kontroles, emocionālās vardarbības un fiziskas vardarbības pret viņu un viņas trīs nepilngadīgajiem bērniem, kas uzskatāma par ievainojamības situāciju. Konkrētajā gadījumā dzīvesbiedrs bija sarunājis ar nezināmu vīrieti, ka viņa sieva sniegs viņam “pakalpojumu”, kamēr pats dzīvesbiedrs sēdēja blakus istabā ar sievietes diviem bērniem, gūstot kontroli pār sievieti, kamēr pāris mēnešu vecais zīdāinis atradās savā gultiņā blakus “pakalpojuma” sniegšanas vietai. Sarunātais sekss pircējs izrādījās Valsts policijas pārstāvis un amatpersona, kas izrakstīja sodu par nodarbošanos ar prostitūciju nepilngadīgu bērnu klātbūtnē, nesaskatot nekādas cilvēku tirdzniecības un seksuālās ekspluatācijas pazīmes aprakstītajā situācijā. Ir

⁷ <https://www.government.nl/topics/human-trafficking/romeo-pimps-loverboys>

⁸ EU Civil Society Platform on Trafficking in Human Beings. “5th meeting of the EU Civil Society Platform on Trafficking in Human Beings 21-22 May 2015, Brussels STATEMENT.” n.d.

⁹ Schulze, Erika, Sandra Isabel Novo Canto, Peter Mason, and Maria Skalin. “Sexual exploitation and prostitution and its impact on gender equality.” europa.eu, January 2014.

¹⁰ Association Resource Centre for Women “MARTA”. “Consultation seeking views on UN Women approach to sex work, the sex trade and prostitution.”, n.d.

¹¹ <http://eurlex.europa.eu/lv/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303LV.01000101.htm>

¹² https://ec.europa.eu/anti-trafficking/publications/trafficking-for-sexual-exploitation-a-gendered-crime_en

nepieņemami, ka redzot sievieti ar zīdaini gultiņā un blakus istabā vīrieti ar vēl diviem nepilngadīgiem bērniem, kuri nav minētā vīrieša bioloģiskie bērni, apmācītam policistam nerodas šaubas, vai esošajā situācijā persona necieš no vardarbīgas kontroles, nav iesaistīta cilvēku tirdzniecībā, proti, šajā gadījumā - seksuālajā ekspluatācijā. Klients arī sniedza amatpersonām ziņas, ka dzīvesbiedrs spiedis viņu veikt seksuāla rakstura darbības par naudu, proti, skaidri parādot, ka cieš no seksuālās ekspluatācijas, tomēr tas nekādā veidā neietekmēja Valsts policijas pārstāvja situācijas izvērtējumu.

Ievērojot starptautiskos tiesību aktus, kam pievienojusies arī Latvija, ārvalstu pieredzi prostitūcijas regulēšanas jomā, kā arī praksi un prostitūcijā iesaistīto personu pieredzi, secinām, ka piedāvātais likumprojekts pārkāpj prostitūcijā iesaistīto personu cilvēktiesības, ņemot vērā turpmāk minēto.

ANO 1949.gada 2.decembra Konvencija par cilvēku tirdzniecību un prostitūcijas izmantošanas no trešo personu puses novēršanu skaidri nosaka, ka prostitūcija nav savienojama ar personas godu un cieņu, ko saskaņā ar Satversmes 95.pantu valstij ir pienākums aizsargāt. Kā arī šīs Konvencijas 6.pantā ir skaidri noteikts, ka „*Ikviens šīs Konvencijas Puse piekrīt veikt nepieciešamos pasākumus, lai atceltu vai anulētu jebkuru spēkā esošu likumu, noteikumus vai administratīvu aktu, pamatojoties uz kuriem personas, kas ir iesaistītas vai arī tiek turētas aizdomās par iesaistīšanos prostitūcijā, ir speciālās reģistrācijas subjekts vai arī viņām ir speciāls dokuments, vai uz viņām attiecas speciālas izņēmuma prasības, kas ir saistītas ar uzraudzību vai reģistrāciju.*” Arī ANO Ģenerālās Asamblejas 1979. gada 18. decembra Konvencijas par jebkuras sievietes diskriminācijas izskaušanu 6.pants paredz, ka „*Dalībvalstis veic visus attiecīgos pasākumus, arī likumdošanas pasākumus, lai izskaustu visu veidu tirdzniecību ar sievietēm un sievietes prostitūcijas izmantošanu*”.

Tādējādi Latvijas valstij ir pienākums izpildīt uzņemtās starptautiskās saistības, kā arī Satversmē noteiktos pienākumus pret tās iedzīvotājiem. Līdz ar to arī konkrētā likuma mērķim būtu jābūt atbilstošam – **novērst prostitūcijā iesaistīto personu izmantošanu un nodrošināt šo personu un viņu tiesību aizsardzību.**

Centra MARTA pētījums¹³ par faktoriem, kas veicina personu iesaistīšanu prostitūcijā, apliecināja, ka faktori, kas pakļauj personu riskam tikt iesaistītai prostitūcijā ir gan psiholoģiskās traumas, gan personas attīstība, gan sociālie faktori – sociālā situācija, izolētība, nelabvēlīga situācija ģimenē, kā arī iepriekš piedzīvota vardarbība, jo sevišķi seksuālā vardarbība.

Sievietes lēmums iesaistīties prostitūcijā nav mirkļa impulss vai pašmērķis. Zināmu laiku viņa cenšas situāciju atrisināt ar citiem līdzekļiem un, kad tas neizdodas, iesaistīšanās prostitūcijā kļūst par pēdējo līdzekli situācijas glābšanai. Pastāvot šādiem apstākļiem, iesaistīšanu prostitūcijā nevar uzskatīt un atzīt par personas brīvu izvēli, jo, nepastāvot citām reālām alternatīvam, brīva izvēle nav iespējama.

Pētījumā arī tika secināts, ka esošais regulējums (Prostitūcijas ierobežošanas noteikumi, uz kuru bāzes sagatavots IeM piedāvātais likumprojekts) ir neefektīvs, pretrunīgs un liekulīgs. Sievietes dzīvesstāsti, kas atklāj viņu situāciju un izmantošanu, neliecina, ka viņas apzināti un brīvi būtu izvēlējušās iesaistīties prostitūcijā un uzstādījušas to par pašmērķi.

Kā viens no faktoriem, kas veicina personas iesaistīšanu prostitūcijā, ir nabadzība. Tādējādi arī regulējums, kā rezultātā personai piemēro sodu EUR 350 – 700 apmēra (administratīvā atbildība saskaņā ar LAPK 174.⁴ pantu), nekādā veidā neveicina personas izklūšanu no prostitūcijas.

Būtiski arī uzsvērt, ka prostitūcijā iesaistītās personas sociālo pakalpojumu sniedzējiem atklāj pret viņām vērsto policistu patvaļu – gan par prostitūcijā iesaistīto personu izmantošanu no policijas darbinieku puses „kontrolpirkumu” veikšanas laikā (arī vienā no likumprojekta darba grupas sēdēm

¹³ Pētījums „Rekrutēšana cilvēku tirdzniecībai un sievietes tēls interneta vidē: Latvijas, Igaunijas un Lielbritānijas gadījums”, 2014; Pieejams: http://marta.lv/docs/1283/2014/Drosibas-Kompass_petijums_MARTA.pdf

šādi gadījumi tika atzīti), gan arī par gadījumiem, kad policijas darbinieki pieprasa izdarīt seksuālas darbības apmaiņā pret soda nepiemērošanu. Kaut arī minētie gadījumi, iespējams, nav attiecināmi uz 100% policijas darbinieku, kas veic Prostitūcijas ierobežošanas noteikumu „kontroli”, tomēr ir ņemams vērā, ka tiesiskais regulējums, kura ietvaros pie atbildības var tikt saukta prostitūcijā iesaistītā persona, rada labvēlīgu vidi iepriekš minētajai policistu patvaļai, jo situācija, kad prostitūcijā iesaistīto personu var saukt pie atbildības, novērš personas iespējas ziņot tiesībaizsardzības iestādēm par piedzīvoto vardarbību un tiesību pārkāpumiem, jo persona riskē, ka viņai piemēros sodu. Likumprojekts nenovērsīs minēto situāciju, kāda ir izveidojusies pie pašreiz spēkā esošajiem MK noteikumiem.

Tāpat arī, ievērojot ANO 1949.gada 2.decembra Konvencijas 6.pantu, nav pieļaujama nekāda prostitūcijā iesaistīto personu sodīšana, tostarp administratīvā sodīšana, neatkarīgi no tā, vai viņas piekriņ vai nepiekrīņ saņemt sociālās rehabilitācijas pakalpojumu izejai no prostitūcijas, kā to paredz Likumprojekta 8.panta otrā daļa.

Kaut arī šī likumprojekta redakcija paredz abpusēju (gan prostitūcija iesaistīto personu, gan seksa pircēju) sodīšanu par ierobežojumu un aizliegumu pārkāpumiem, tomēr ārvalstu pieredze liecina, ka abpusējā sodīšana praksē nedarbojas. Tā, piemēram, Lietuvā līdz šim pastāvējušas normatīvais regulējums paredzēja it kā abpusēju – gan seksa pircēju, gan prostitūcijā iesaistīto personu – administratīvu sodīšanu. Tomēr statistika liecina, ka gada laikā pie administratīvās atbildības tika sauktas 500 prostitūcijā iesaistītās personas (no kurām visas ir sievietes) un tikai 10 seksa pircēji.¹⁴ Līdz ar to atzīstams, ka „abpusējas” sodīšanas modelis nav efektīvs, jo tas neaizsargā upuri – prostitūcijā iesaistīto personu –, bet pakļauj viņu vēl lielākam ekspluatācijas riskam, jo administratīvā soda samaksāšanas nolūkā, persona ir spiesta apkalpot vēl vairāk seksa pircēju, kas savukārt pie administratīvās atbildības tiek saukti tikai retos izņēmuma gadījumos. Tādējādi ir jāpieņem normatīvais regulējums, kas paredz tikai seksa pircēju, nevis „abpusēju” sodīšanu.

Arī Latvijas pieredze liecina, ka abpusējā sodīšana praksē nedarbojas. Šobrīd spēkā esošajos MK Prostitūcijas ierobežošanas noteikumos ir viens, t.i., 4.punkts, par telpu, kurā aizliegts sniegt un saņemt prostitūciju, par kura neievērošanu var saukt pie atbildības arī seksa pircēju, tomēr nav ziņas, ka tas tiktu darīts. Tieši pretēji – Centra MARTA praksē ir, piemēram, kārtējais gadījums, kad administratīvais sods par šā punkta neievērošanu piemērots sievietei, kas iesaistīta prostitūcijā, un, lai to pierādītu, pašvaldības policija aptaujājusi 2 seksa pircējus, kuriem sods nav piemērots. Līdz ar to abpusējā sodīšana praksē nenotiek, pat ja likumiski ir tāda iespēja.

Starptautiskā pieredze rāda¹⁵, ka izklūt no prostitūcijas ir ļoti smags un laikietilpīgs process (ne trīs, ne pat sešu mēnešu rehabilitācija nespēj ātri un vienkārši izlabot to kaitējumu, ko prostitūcijas upuriem nodarījusi gadiem ilgi pieredzētā sociālā atstumtība, vardarbība, nabadzība, utt. Vēl smagākas situācijas rodas tad, ja prostitūcijā iesaistītās personas suteners ir šīs personas partneris vai radnieks). Vairākumam šo personu ir konstatējami konkrēti šķēršļi un iemesli, kas kavē pārtraukt šo nodarbi, piemēram, finansiālais stāvoklis (parādi, nav stabila ienākumu, personas neprot rīkoties ar naudu), psiholoģiskā degradācija, sociālā atstumtība, emocionālā nestabilitāte, iemaņu un zināšanu, kā arī izglītības trūkums, lai atrastu alternatīvu atalgotu nodarbošanos. Līdz ar to, nav skaidrs, ko Likumprojekts paredz situācijā, ja prostitūcijā iesaistītā persona, kam piemērots administratīvais sods, iziet minēto rehabilitācijas kursu, bet atkārtoti tiek iesaistīta prostitūcijā pēc kursa iziešanas.

Visbeidzot, uzskatām, ka atbildība par seksa pirkšanu ir paredzama, nevis tikai kā kādu noteikumu jeb ierobežojumu neievērošana, bet par seksuāla rakstura darbību pirkšanu kā tādu, jo prostitūcija ir vardarbība.

¹⁴ Statistika un secinājumi par Latvijas pieredzi prezentēti 2015.gada 25.marta starptautiskā konferencē Viļņā

¹⁵ <https://www.lsm.lv/raksts/zinas/latvija/eksperete-izdzivotajas-latvija-vilcinas-runat-skali-par-vardarbibu.a339860/>

Nepastāv neviens tiesību akts, kas paredzētu tiesības saņemt seksu, vēl jo vairāk, kas šādas tiesības nostādītu pāri cilvēktiesībām uz personas godu un cieņu un personas neaizskaramību, ko pārkāpj seksa pirkšana prostitūcijā.

Jau iepriekš minēts, ka personas pakļaušanās iesaistei prostitūcijā ir galējais līdzeklis, kad, pastāvot dažādiem ievainojamības apstākļiem, personai nav citas reālas alternatīvas kā vien prostitūcija, un līdz ar to personas iesaistīšanu prostitūcijā nevar uzskatīt un atzīt par personas brīvu izvēli, jo, nepastāvot citām reālām alternatīvam izdzīvošanai, brīva izvēle nav iespējama.

Krimināllikumā šobrīd ir paredzēta atbildība par izvarošanu un seksuālu vardarbību (KL 159. un 160.pants). KL 159.pantā atbildība paredzēta „par dzimumaktu pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo (izvarošana)”, KL 160. pantā „par seksuāla rakstura darbību (..) pret cietušā gribu, lietojot vardarbību, draudus vai izmantojot uzticību, autoritāti vai citādu ietekmi uz cietušo”. Ir jāsaprot, ka prostitūcija iesaistītās personas nevēlas iesaistīties seksuālās darbībās ar seksa pircējiem, bet piekrīt šādām darbībām, jo viņām nepastāv cita reāla alternatīva. Līdz ar to prostitūcija pati par sevi ir vardarbība, par ko būtu paredzama atbildība seksa pircējiem, jo viņiem ir izvēles iespējas, bet viņi izvēlas pakļaut prostitūcijā iesaistīto personu, izmantojot naudu kā ietekmes līdzekli.

Centrs MARTA aicina ņemt vērā starptautisko pieredzi prostitūcijas ierobežošanā: Gan Eiropas Parlamenta 2014.gada 26.februāra rezolūcijā, gan Eiropas Padomes Parlamentārās asamblejas 2014.gada 20.marta rezolūcijā secināts, ka efektīvākais līdzeklis, kā cīnīties pret prostitūcijā iesaistīto personu izmantošanu un mazināt prostitūciju, ir vērsšanās pret prostitūcijas pieprasījumu jeb seksa pircējiem, paredzot viņu sodīšanu. Tāpat arī Norvēģija, Kanāda, Francija, Īrija un citas valstis ir pārņēmušas tā dēvēto “Zviedru modeli” prostitūcijas ierobežošanai (Lietuva šobrīd ir procesā modeļa pārņemšanā), kas paredz jebkāda veida atbildības noņemšanu no prostitūcijā iesaistītajām personām, atzīstot viņas par upuriem, un sodot seksa pircējus. Seksa pircēju sodīšana parādītu skaidru valsts nostāju, ka sievietes un meitenes (kas veido nesamērīgi lielāko prostitūcijā iesaistīto personu daļu) un viņu ķermenis nav prece, un personas rīcība, pērkot dzīvu cilvēku un viņa ķermeni savu seksuālo vēlmju apmierināšanā, nav pieļaujama. Savukārt, valstīs, kurās prostitūcija legalizēta, piemēram, Vācijā¹⁶, redzams, ka vardarbība un cilvēku tirdzniecība seksuālās ekspluatācijas nolūkā nemazinās un šādas izmaiņas nav nesušas vēlamās pozitīvās sekas. Ziņojumā par 2019. gadu redzams arī, ka gandrīz puse un ekspluatētajām personām ir vecumā līdz 21 gadam.

Tāpat, paredzot atbildību par seksuālu darbību pirkšanu, tiek veicināta arī cīņa pret sutenerismu un cilvēku tirdzniecību seksuālajai ekspluatācijai, jo pieprasījuma esamība rada iespēju nopelnīt uz prostitūcijā iesaistīto personu rēķina, savukārt pieprasījuma mazināšana samazina arī ekspluatētāju iespējas pelnīt uz citu personu rēķina.

Līdz ar to ir paredzama atbildība par seksa pirkšanu kā par vardarbību, nevis tikai par likumā minēto ierobežojumu pārkāpšanu.

Papildus visam minētajam, vērtējot likumprojektu kopumā, secinām, ka tas ir deklaratīvs un faktiski nav nepieciešams, jo **atbildība par tajā noteiktajiem ierobežojumiem jau ir paredzēta Krimināllikumā, savukārt, administratīvo atbildību par seksuāla rakstura darbību pirkšanu iespējams paredzēt Administratīvās atbildības likumā, kas stāsies spēkā 2020. gada 1. jūlijā.**

Centrs MARTA atbalsta centienus samazināt personu, īpaši jauniešu, iesaisti prostitūcijā. Tomēr gan Centra MARTA pieredze, gan pētījumi atklāj, ka vairums prostitūcijā iesaistīto tiek tajā iesaistīti vēl pirms pilngadības sasniegšanas, kā arī to, ka iesaiste prostitūcijā nav bijis pašmērķis vai apzināta “karjeras” izvēle, bet gan centieni rast izeju no grūtas dzīves situācijas (piemēram, nabadzības).

No 2015. līdz 2020. gadam Centrā MARTA palīdzība sniegta 7 nepilngadīgiem bērniem, kuri tikuši pakļauti seksuālajai ekspluatācijai, jaunākajam no iesaistītajiem bērniem bija 13 gadu,

¹⁶ <https://www.state.gov/reports/2019-trafficking-in-persons-report-2/germany/>

vecākajam 17. 2016. gadā Centrā MARTA palīdzība tika sniegta 11 bērniem un viņu nevardarbīgajiem vecākiem; no viņiem 4 bērni bija cietuši no cilvēku tirdzniecības seksuālai ekspluatācijai. Žurnāla Ir 2020. gada janvāra publikācijā minēta arī statistika par nepilngadīgajām personām, kas sodītas par prostitūcijas noteikumu pārkāpumu¹⁷.

Tas parāda, ka nepilngadīgo iesaiste prostitūcijā ir nevis izņēmums, bet gan drīzāk norma, kuru aizliegums nerisinās, kamēr vien pastāvēs pieprasījums un kamēr sekса pircēji netiks sodīti.

Ja tomēr šāds likums tiktu pieņemts, vēlamies atkārtoti norādīt arī uz citu tā normu nepamatotību:

Uzskatām, ka nevar tikt paredzēta atbildība par seksuāla rakstura darbību piedāvāšanu. Ievērojot Īrijas pieredzi, kas, nosakot prostitūcijā iesaistītajām personām atbildību par seksuālo pakalpojumu piedāvāšanu (*solicitation*), noveda pie situācijas, kas ir analogiska ielu prostitūcijas aizliegumam, kā rezultātā prostitūcijā iesaistītās personas ne tikai tika sodītas par to, ka viņas ir iesaistītas ielu prostitūcijā bet arī palielināja bordeļu un „masāžas salonu” prostitūciju, kā rezultātā pieauga pret prostitūcijā iesaistītajām personām vērsta vardarbība. Tādējādi, lai nepieļautu prostitūcijā jau tā esošas vardarbības vēl lielāku pastiprināšanos, nav pieļaujama prostitūcijā iesaistīto personu sodīšana par „piedāvāšanu”. Savukārt, ja šādu „piedāvājumu” izsaka cita persona, tad pastāv pamats izmeklēt, vai pastāv personas iesaistīšana prostitūcijā vai sutenerisms, par ko atbildība jau paredzēta Krimināllikumā.

Zviedrijas, kur ir paredzēta atbildība par sekса pirkšanu, bet noņemta jebkāda atbildība no prostitūcijā iesaistītajām personām, pieredze liecina, ka šāds modelis ir visefektīvākais prostitūcijā iesaistīto personu tiesību ievērošanai¹⁸, vardarbības mazināšanai, kā arī cīņā ar cilvēku tirdzniecību.

Normatīvais regulējums, kas paredz sekса pircēju sodīšanu aizsargā prostitūcijā iesaistītās personas, jo šīs personas, viņu tiesību pārkāpuma gadījumā, nebaidās par nodarījumu ziņot policijai. Zviedrijā sekса pirkšana tiek uzskatīta par „kauna lietu”. Tie sekса pircēji, kas tomēr joprojām izvēlas pirkt seksuālos pakalpojumus, baidās no policijas, t.i., no iespējamības, ka viņus aizturēs un sodīs. Tāpat Zviedrijā katrs vidusmēra iedzīvotājs zina, kas ir cilvēku tirdzniecība.

Zviedrijā ir izveidota un darbojas sistēma, ka policijas vienībās, kas specializējas sekса pircēju atklāšanā un saukšanā pie atbildības, strādā arī sociālie darbinieki. Līdz ar to brīdī, kad policijas darbinieki aiztur sekса pircēju, sociālais darbinieks ar prostitūcijā iesaistīto personu pārrunā par viņas iespējām un pieejamo atbalstu izkļūšanai no prostitūcijas. Tādējādi Zviedrijas modelis ir vērsts ne tikai uz sekса pircēju sodīšanu, bet arī prostitūcijā iesaistīto upuru aizsardzību un sociālo rehabilitāciju.

Par ārvalstu pieredzi prostitūcijas ierobežošanas jomā un priekšlikumiem prostitūcijas mazināšanai Latvijā: 2010.gada 2.jūlijā tika publicēts seksuālo pakalpojumu pirkšanas aizlieguma novērtējums par laika periodu 1998. – 2008.gads¹⁹, kura mērķis bija izpētīt, kā praksē darbojas seksuālo pakalpojumu pirkšanas aizliegums, kas ir spēkā jau vairāk nekā desmit gadus, un kādu tas ir atstājis ietekmi uz prostitūciju un cilvēku tirdzniecību seksuālās izmantošanas nolūkā Zviedrijā. Arī novērtējums, kas publicēts 2014. gadā apliecināja, ka seksuālo pakalpojumu pirkšanas aizliegums ir devis iecerēto efektu un tas ir kļuvis par svarīgu instrumentu prostitūcijas un cilvēku tirdzniecības seksuālās izmantošanas nolūkā novēršanā un apkarošanā²⁰.

¹⁷https://ir.lv/2020/01/08/vinas-strada-labpratigi/?fbclid=IwAR3Tqt2x46VBpsTGFcgdnaGuq9dCs-SMc4AbytHCpmxxZBDFsFDntXf_QQs

¹⁸<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.35db062616a5352a22a1d7a5/1559733783690/Rapport%202015-18%20prostitution%20in%20Sweden%202014.pdf>

¹⁹ Zviedrijas valdības ziņojums SOU 2010:49: The Ban against the Purchase of Sexual Services. An evaluation 1999-2008.

²⁰<https://www.lansstyrelsen.se/download/18.35db062616a5352a22a1d7a5/1559733783690/Rapport%202015-18%20prostitution%20in%20Sweden%202014.pdf>

Ņemot vērā augstāk minēto, Centrs MARTA aicina izvērtēt likumprojekta Nr. VSS-946 "Prostitūcijas ierobežošanas likums" atbilstību tā mērķim un uzlabot to ar normām, kas veicinātu pieprasījuma pēc prostitūcijas izmantošanas mazināšanos un mazinātu vardarbības, kas vērsta pret personām, kuras iesaistītas prostitūcijā, riskus.